

ІСТОРІЯ

УДК [791.62:791.64](477)«1943/1945»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-3-1>

Олександр МАСЛЮК,
orcid.org/0000-0002-0060-6518
провідний бібліотекар
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
(Київ, Україна) *maslukoleksandr@gmail.com*

ПРОФЕСІЙНІ КАДРИ КІНЕМАТОГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР (1943 – 1945)

Мета дослідження – висвітлити проблему кадрового забезпечення українських кінотеатрів, кіностудій в завершальний період Другої світової війни. Методологія базується на принципах об'єктивності, історизму, науковості. В роботі використані історико-порівняльний, історико-генетичний, статистичні методи дослідження. Наукова новизна. Вперше було проаналізовано статистичні дані про підготовку кваліфікованих кадрів в кінематографічній галузі. Детально розглянуто технічні професійні кадри в українських кіностудіях, в тому числі їх гендерний склад.

Висновки. Виявлено, що після повернення радянської влади до України відчувалася нестача кваліфікованих кадрів для нормального функціонування кінематографічної галузі. Гостро стояла проблема дефіциту кіномеханіків на заході України. Цю проблему намагалися вирішити за допомогою направлення спеціалістів зі східних областей України та створення курсів кіномеханіків. Зазначено, що до роботи в кінопрокатній галузі залучалися неповнолітні. Констатовано, що владі не вдалося виконати план по підготовці кваліфікованих кадрів. Причинами провалу в підготовці кіномеханіків ставали низька стипендія курсантів, незабезпеченість житлом та неорганізованість вступної кампанії та навчального процесу. Занадто низька заробітна плата не заохочувала молодих людей вступати на спеціальності, які були пов'язані з обслуговуванням кінопрокатної галузі. Виявлено, що кіномеханіки були малокваліфікованими працівниками, про що свідчать часті поломки кіноапаратури та зриви кіносеансів.

Розглянуто ситуацію з професійними кадрами в кінотворництві. Виявлено, що ситуація в цій галузі була набагато кращою. Кіностудіям вдалося подолати дефіцит кваліфікованих кадрів протягом року. Серед технічного персоналу на кіностудіях жінки займали доволі велику частку. Розглянуто кримінальну справу, яка позбавила студію «Київтехфільм» великої кількості кваліфікованих працівників, яких було звинувачено в розкраданні державних коштів.

З'ясовано, що Київська кіностудія художніх фільмів намагалася поповнити акторський склад шляхом створення школи кіноакторів та театру при кіностудії. До роботи над художніми фільмами планувалося залучати театральних режисерів.

Ключові слова: кінематограф, Друга світова війна, кваліфіковані кадри, освіта, Українська РСР, кінопрокат, кіностудії.

Oleksandr MASLIUK,
orcid.org/0000-0002-0060-6518
Leading librarian
The National Academy of Culture and Arts Management
(Kyiv, Ukraine) *maslukoleksandr@gmail.com*

PROFESSIONAL STAFF OF THE CINEMATOGRAPHIC INDUSTRY IN THE UKRAINIAN SSR (1943 – 1945)

The purpose of the research is to highlight the problem of staffing Ukrainian cinemas, film studios in the final period of World War II. The methodology is based on the scientific approaches of objectivity and historicism. Historical-comparative, historical-genetic, statistical research methods are used in the article. Scientific novelty. For the first time, statistics on the training of qualified personnel in the film industry were analysed. Technical professional staff in Ukrainian film studios, including their gender aspects, are considered in detail.

Conclusions. It was found that after the return of Soviet power to Ukraine, there was a shortage of qualified personnel for the proper functioning of the film industry. The problem of a shortage of cinema mechanics in the west of Ukraine was acute. They tried to solve this problem by sending specialists from the eastern regions of Ukraine and creating courses for cinema mechanics. It is noted that minors were involved in the work in the film distribution industry. It was stated that the authorities failed to implement the plan for training qualified personnel. The reasons for the failure in the training

of cinema mechanics were the low scholarship of cadets, the lack of housing and the disorganization of the introductory campaign and the educational process. Wages that were too low did not encourage young people to take up specialties related to the film distribution industry. It was revealed that the cinema mechanics were low-skilled workers, as evidenced by the frequent breakdowns of the film equipment and disruptions of film screenings.

The situation with professional staff in film production is considered. It was found that the situation in this area was much better. Film studios managed to overcome the shortage of qualified personnel during the year. Among the technical staff in film studios, women occupied a fairly large share. A criminal case was considered, which deprived "Kyivtechfilm" of a large number of skilled workers, who were accused of embezzling state funds.

It was found that the Kyiv Film Studio of Feature Films tried to replenish the cast by creating a school of film actors and a theater at the film studio. It was planned to involve theater directors in the work on feature films.

Key words: cinema, the Second World War, qualified personnel, education, Ukrainian SSR, film distribution, film studios.

Постановка проблеми. З наступом Червоної армії на територію Української РСР влада відразу організувала процес відновлення кінематографічної галузі. Галузь відчувала гостру нестачу професійних кадрів. Багато фахівців, мобілізованих на фронт, загинуло, частина працювала на військових підприємства. Слід зауважити, що робота в кінотовиробництві і в кінотеатрах відрізнялися, адже давалися в знаки престижність професії, заробітна плата.

Мета статті висвітлити проблему кадрового забезпечення українських кінотеатрів, кіностудій в завершальний період Другої світової війни.

Висвітлення основного матеріалу. Спеціальність кіномеханіків потребувала певного рівня професійної підготовки. Відповідно до постанови РНК УРСР від 13 жовтня 1943 р. Управління у справах кінофікації при РНК УРСР відновило роботу курсів з підготовки кіномеханіків у м. Харкові. Заклад розпочав роботу 15 жовтня 1943 р., контингент його становив 150 осіб (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 18. Арк. 2).

Через брак дорослого чоловічого населення, до навчання стали активно залучатися підлітки. 27 квітня 1944 р. Комітетом у справах мистецтв при РНК СРСР затверджено Положення з підготовки кіномеханіків стаціонарного кіноустановок шляхом індивідуального учнівства. Відповідно до положення для навчання набирали осіб не молодше 14 років, які закінчили 4-5 класів середньої школи. Термін навчання становив 3 місяці. Учні отримували оплату в розмірі ставки помічника кіномеханіка. Навчання проводив лише кіномеханік-інструктор, який отримував 100 крб. на місяць за кожного учня. За умови успішного складання учнем іспиту, Державній кваліфікаційній комісії, інструктор отримував винагороду в розмірі 100 крб. Враховуючи той факт, що цій професії дозволялося працювати неповнолітнім, робочий день для таких учнів від 14 до 16 років становив 6 годин (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 20).

29 квітня 1945 р. Комітетом у справах кінематографії при РНК СРСР затверджено Поло-

ження про школи механіків звукового кіно. У цих начальних закладах здійснювали підготовкою кваліфікованих кіномеханіків для стаціонарних кіноустановок та звукових кінопересувок. Школи безпосередньо підпорядковувалися Управлінню учбовими закладами Комітету у справах кінематографії при РНК СРСР. Саме союзний Комітет встановлював термін навчання і затверджував програму. Кількість груп та їх спеціалізацію встановлювало Управління учбовими закладами. Питання зарахування учнів до цих шкіл вирішував директор закладу через республіканські, крайові, обласні Управління кінофікації згідно розпорядження Управління учбовими закладами союзного Комітету (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 7. Арк. 29).

Для здійснення кінопрокату в західних областях України відряджалися фахівці зі Сходу і Центру республіки через гостру нестачу місцевих кадрів. Влада вважала це тимчасовим заходом (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 26. Арк. 41-42). Підготовка місцевих кадрів кіномеханіків започаткована вже 4 вересня 1944 р. відповідно до постанови РНК УРСР «Про відновлення роботи Львівських стаціонарних курсів підготовки кіномеханіків звукового кіно». Кількість набору встановлена до 200 осіб (ЦДАВО України. Ф. 2. Оп. 7. Спр. 1001. Арк. 97-98). Республіканське Управління у справах кінематографії зобов'язувало області регіону направити на навчання певну кількість осіб. (Таблиця 1) (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 26. Арк. 41-42).

Згідно з даних таблиці стає зрозуміло, що уже в перші місяці (листопад – лютий) план набору не було виконано, наприклад, Тернопільська область спромоглася виконати план на 16,2 %. На Львівські курси було набрано майже 40 % від запланованої кількості курсантів (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 26. Арк. 41-42).

Суттєвий недобір на курси кіномеханіків спостерігався в 1945 р. Попри заяви Управління у справах кінематографії при РНК УРСР щодо створення умов для підготовки кадрів з місцевого

Таблиця 1

Підготовка кіномеханіків з західних областей України на Львівських курсах в 1944-1945 н.р.

		листопад	грудень	січень	лютий	разом
Волинська	План набору	12	12	9	9	42
	Фактичний набір	8	7	2	2	19
Дрогобицька	План набору	11	11	14	14	50
	Фактичний набір	3	5	8	5	19
Львівська	План набору	15	17	16	16	64
	Фактичний набір	4	3	3	12	22
Рівненська	План набору	11	11	13	12	48
	Фактичний набір	9	7	10	23	49
Станіславська	План набору	15	15	22	21	73
	Фактичний набір	0	0	1	20	21
Тернопільська	План набору	15	15	19	19	68
	Фактичний набір	3	4	4	0	11
Чернівецька	План набору	6	6	7	8	27
	Фактичний набір	1	0	2	3	6

населення, реальний стан виглядав наступним чином. Відповідно до плану Волинська область із запланованих 74 осіб надіслала на навчання 26 осіб. Навчання ж закінчили лише 12 осіб. Така ж кількість набору запланована для Дрогобицької області, але було надіслано 28 осіб, а підготовлено 8 кіномеханіків. Для Чернівецької області необхідно 36 кіномеханіків, але було надіслано 12 осіб і підготовлено лише одна особа (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 26. Арк. 88). Тобто ми бачимо неймовірно низьку продуктивність підготовки кіномеханіків та високий відсоток відсіву курсантів.

Подібні проблеми з набором були в Київському та Харківському республіканських курсах кіномеханіків звукового кіно. Так, на Київських курсах у січні 1945 р. попри запланованих 90 осіб навчалося 70. Протягом 1-10 березня 1945 р. на курси прибуло 40 осіб попри 87 (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 26. Арк. 49-50). Згідно з даними, що наводить керівництво Управління у справах кінематографії при РНК УРСР заступнику голови РНК УРСР М. Бажану, план набору кіномеханіків з Ворошиловградської області було виконано лише на 51,5 %, тому є очевидним, що утворився дефіцит кіномеханіків в області (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 37. Арк. 10-11).

З огляду на важливість питання, звіти директорів курсів кіномеханіків заслуховувалися на засіданні Колегії Управління у справах кінематографії при РНК УРСР. Згідно з доповіддю директора Київських курсів відсів у вересні 1945 р. становив 124 особи. Першою серед причин називалася відсутність належних документів (65 осіб). Погане інформування керівниками обласних управлінь

абітурієнтів щодо самих курсів, їхньої специфіки вважалось другою причиною. Третьою – маленька стипендія в розмірі (140 крб.), що унеможливило проживання в місті матеріально незабезпечених осіб. Незадовільним було те, що на навчання зараховували осіб з низькою загальноосвітньою підготовкою. Деякі з них мали тільки чотири класи освіти (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 33. Арк. 1-3).

Відсутність гуртожитків, неможливість через бюрократичні перепони отримати житло спонукали студентів залишити навчання. Типовою була така ситуація. Гуртожиток Київських курсів нараховував 35-40 місць. Решта курсантів мали жили в орендованих квартирах. Бюрократичні правила зобов'язували власників квартир взяти довідку від Житлоуправи про наявність зайвої житлової площі у квартирі. Таку довідку неможливо було отримати через відсутність саме цієї зайвої площі. За відсутності такої довідки власників квартири штрафували. Непрописані ж курсанти не мали права отримувати хлібні і продуктові картки. Крім того, міліція штрафувала навчальні заклади і власників квартир, а курсантів виганяла з житла (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 38. Арк. 18).

Причиною відрахування з навчального закладу могло бути і порушення дисципліни. Так, у листі директора Київського інституту кіноінженерів від 17 серпня 1945 р. до М. Хрущова повідомлялося, що чотирьохмісячні курси розміщувалися на п'ятому поверсі спільного з інститутом приміщення. За словами директора інституту, курсанти ламали вхідні двері, мочилися на сходах, ходили по закладу напівголі, нецензурно висловлювалися і смітили. З вікон п'ятого поверху, які

виходили на вулицю Червоноармійську, можна було почути крики, побачити плювки. Як зазначає директор інституту, одного разу з п'ятого поверху випала віконна рама (ЦДАВО України. Ф. 2. Оп. 7. Спр. 2755. Арк. 42).

Виявлені недоліки потребували певної реакції з боку влади й пошуку шляхів удосконалення системи підготовки кіномеханіків. Погляди союзного й республіканського керівництва з цього приводу збігалися, але не повністю. Так, представники Союзного Управління в справах кінофікації пропонували відновити курси кіномеханіків у містах Сталіно та Одесі. Термін навчання мав залишатися чотири місяці з огляду на те, що більшість курсантів були чоловічої статі, і вони мали сім-вісім місяців працювати до призову до армії. При курсах мали існувати навчальні ремонтні майстерні та бази кінопересувок для обслуговування населення, які б використовувалися для виробничої практики. Стипендія курсантів підвищувалася до 250 крб. (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 37. Арк. 36). Керівництво Управління у справах кінематографії при РНК УРСР виступало за збільшення терміну навчання курсантів і вважало непотрібними навчальні ремонтні майстерні та бази кінопересувок для проходження практики. На курсах навчалися 60-70 % дівчат, окремі чоловіки мали інвалідність, отже, частина призовників була невисокою. Планувалося збільшити кількість годин для теоретичної підготовки. Розуміючи, що якість підготовки фахівців пов'язана з викладацьким складом, республіканське Управління зверталось з проханням збільшити заробітну платню викладачам теоретичних дисциплін до 25 крб. (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 37. Арк. 37).

У 1945 р. підготовку кіномеханіків забезпечували курси, що розташовувалися в Києві, Львові й Харкові. Відповідно до встановленого плану навчальні заклади мали підготувати в 1945 р. 1106 спеціалістів. Реально ж галузь поповнилася 939 кіномеханіками, тобто план виконано на 84,9 % (Таблиця 2) (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 48. Арк. 279-280).

Низька кваліфікація кіномеханіків впливала на термін придатності й використання кіноплівок.

Іноді з вини кіномеханіка частина фільму могла бути зіпсована чи взагалі загублена. Наприклад, з Барненківського району (Харківська область) фільм «Георгій Саакадзе» доставлено без сьомої частини; в Сахновщині – загублена частина кінострічки «Секретар райкому», з Близнюків не надійшло дві частини фільму «Член уряду» (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 20. Арк. 72). Низька кваліфікація кіномеханіків могла стати причиною поломок кіноапаратури. Згідно звітів влади щодо розвитку кіномережі в Західній Україні стає відомо, що розвиток кіномережі затримувався через відсутність достатньої кількості кіномеханіків. Серед причин простоїв кіномережі була низька кваліфікації кіномеханіків. Також зазначалося, що кіномеханіків не забезпечували харчуванням та несвоєчасно виплачували заробітну плату в розмірі 170-210 крб. (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 34. Арк. 3-4). Натомість причина простоїв через нестачу кіномеханіків в кризовому для кінематографу 1944 р. була низькою: Дніпропетровська область – 6,8% (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 61), Запорізька – 20,6% (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 18. Арк. 4), Кам'янець-Подільська – 2,3% (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 18. Арк. 38). Слід зауважити, що до статистики часто додавали і хворобу кіномеханіка, що призводило до відміни кіносеансів.

Певна увага приділялася підготовці мотористів й керівників райвідділів кінофікації, які мали забезпечувати професійний супровід галузі. До того ж 11 квітня 1945 р. у Києві було відкрито перші курси з підготовки керівників райвідділів кінофікації. Група курсантів становила 22 особи. Їх утримання покладалося на обласні управління кінофікації (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 37. Арк. 63-64).

Повноцінне функціонування кіномережі в західних областях України гальмувалося через гостру нестачу мотористів. Відповідною постановою РНК УРСР і ЦК КП(б)У від 16 лютого 1945 р. влада регламентувала підготовку кадрів для західних областей: ставилося питання відкриття відповідних навчальних закладів, їх фінансування, кадрове, методичне забезпечення тощо. План

Таблиця 2

Підготовка кіномеханіків в Українській РСР в 1945 р.

Курси кіномеханіків	План підготовки	Фактична підготовка	%
Київські	331	412	80,3
Харківські	313	380	82,4
Львівські	295	314	93,9
Всього по курсах	939	1106	84,9

набору на навчання у 1945 р. становив 202 особи. Проте новостворені навчальні заклади не в змозі були забезпечити виконання плану. Так, на курсах Рівненської області навчалося 30 осіб, в Дрогобицькій – 16, у Волинській – 20 (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 37. Арк. 61).

Не вистачало кадрів і обласних кіноремонтних майстернях. Разом з відсутністю запчастин це призводило до затримок в ремонті кіноапаратури і простоях кіномережі. Так, станом на 1 січня 1945 р. в кінотехнічній майстерні в Миколаєві працювало 4 робітники: технічний керівник, технік звукових кіноустановок, слюсар, токар (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 19. Арк. 2 зв.). В Київській обласній майстерні працювали 1 слюсар і 1 майстер з ремонту підсилювальної апаратури (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 54. Арк. 6).

Відповідно до методичних рекомендацій, прискореними темпами в системі кінофікації організовувалося навчання бухгалтерів. Управління у справах кінофікації, районні і міжрайонні відділи кінофікації та кінотеатри, яких були укомплектовані бухгалтерами необхідної кваліфікації мали здійснювати підготовку учнів. Віковий ценз встановлювався від 15-16 років, учні мали закінчити 7 класів середньої школи і проживати недалеко від місця роботи. Термін навчання тривав шість місяців. Навчання проводили старші бухгалтери а також бухгалтери. Головні бухгалтери здійснювали перевірку процесу навчання та успішності учнів. При призначенні учня бухгалтером відділу чи кінотеатру встановлювався нагляд за організацію обліку (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 38-39).

Підготовкою кадрів у сфері кінематографії займався Київський кінотехнікум. У звітах навчального закладу повідомлялося, що протягом першого півріччя 1944-1945 навчального року проводилися вступні випробування. Студенти навчалися лише на двох курсах (ДАК. Ф. Р-149. Оп.1. Спр. 3. Арк. 1). Перед новим 1945-1946 навчальним роком викладацько-педагогічний склад не було укомплектовано. Згідно з наказом директора закладу від 22 вересня 1945 р. були оголошені вакансії на викладачів із кінопроекційної техніки і слюсарної справи (ДАК. Ф. Р-149. Оп. 1. Спр. 7. Арк. 50). Разом з тим, протягом 1945 р. кінотехнікумом було підготовлено 107 мотористів, 44 бухгалтерів, 40 керівників районних відділів кінофікації, 20 директорів кінотеатрів (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 48. Арк. 280).

Київський інститут кіноінженерів оголосив про набір абітурієнтів на 1945-1946 навчальний рік. Так, у газеті «Правда України» повідомлялося, що на навчання запрошувалися особи від 17 до

35 років, які мали повну середню освіту. Відмінники приймалися без іспитів. Решта мали складати екзамени з математики, російської мови, фізики, хімії й іноземної мови за вибором (англійська, французька, німецька). Слід зазначити, що в українському навчальному закладі не передбачалося складання іспиту з української мови. Навчання розпочиналося 1 жовтня (Правда України. 1945: 4).

Здійснювалася підготовка рахівничих працівників для кінотеатрів і організацій, які підпорядковувалися Комітету в справах кінематографії при РНК УРСР. Згідно з постановою РНК УРСР від 13 серпня 1945 р. «Про підготовку рахівничих працівників для народного господарства Української РСР» затверджено мережу обласних навчальних комбінатів, філій й мережу рахівничо-бухгалтерських шкіл ЦСУ Держплану УРСР. Згідно з планом у 1945-1946 навчальному році для кінематографії мали підготувати 130 бухгалтерів, в тому числі 40 для західних областей (ЦДАВО України. Ф. 4849. Оп. 1. Спр. 7. Арк. 209-210зв.).

Отже, питанню кадрового забезпечення галузі приділялася підвищена увага. Функціонування системи кіномережі залежала від знань і умінь кіномеханіків, мотористів, керівників районних відділів кінофікації, бухгалтерів тощо. Потреба у фахівцях вирішувалася шляхом відкриття короткотермінових курсів. Новостворені навчальні заклади не мали достатнього матеріального-технічного, методичного, викладацького забезпечення. Реальна кількість зарахованих на навчання осіб не відповідала плану і була значно меншою, ніж потребувала галузь. Низькою була й якість підготовки спеціалістів. Попри це, кіномережа працювала і поповнювалася новими кадрами.

Важливою проблемою, яка потребувала вирішення, була нестача творчих кадрів. У Київській кіностудії художніх фільмів планували залучати до роботи над художніми фільмами кваліфікованих театральних режисерів, хоча визнавали ризик таких призначень. Адже більшість з них не мали досвіду роботи в кіно. Прикладом підвищення кваліфікації наявних акторських кадрів, на думку адміністрації Київської кіностудії, могли слугувати створені при Мосфільмі і Ленінфільмі театри при кіностудіях. Поповнити акторський склад, а також інженерно-технічних працівників керівництво кіностудії планувало шляхом перерозподілу кадрів інших кіностудій та завдяки випускникам спеціальних вишів Кінокомітету (ЦДАВО України. Ф. 2. Оп. 7. Спр. 1497. Арк. 12). Гостра потреба у сценаристах вирішувалася шляхом залучення українських письменників до написання сценаріїв (ЦДАВО України. Ф. 2. Оп. 7. Спр. 1497. Арк. 13).

Вже з 28 вересня 1945 р. відповідно до наказу Управління в справах кінематографії при кіностудії художніх фільмів відновлено школу кіноакторів. У встановлений термін був укомплектований штат викладачів, підібрано приміщення для навчання і гуртожиток. Набір студентів становив 20 осіб. Прийом документів та вступні випробування проведені протягом жовтня 1945 р., а навчання розпочалося 1 листопада того ж року (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 26. Арк. 66).

Кіновиробництво потребувало доволі великого штату допоміжного персоналу. В газеті «Київська правда» від 20 квітня 1944 р. повідомлялося про такі відкриті вакансії кіностудії художніх фільмів, як головного бухгалтера, цехових бухгалтерів, перукарів, столярів, електромонтерів, прибиральниць, чорноробів тощо (Київська правда. 1944: 2). Станом на 15 вересня 1944 р. на кіностудії працювало 9 інженерів, 5 техніків, 8 майстрів, 4 слюсарів, 3 токарів, 5 столярів, 11 малярів, 3 освітлювачів. Не було жодного електромонтера. Для порівняння, до окупації Києва на кіностудії працювало 30 інженерів, 8 техніків, 11 майстрів, 20 слюсарів, 7 токарів, 45 столярів, 11 малярів, 48 освітлювачів, 9 електромонтерів. Тобто, новий штат становив 38 осіб, тоді як в 1941 р. – 189 осіб, що становило лише 20,1 % (ЦДАМЛМ України. Ф. 670. Оп. 1. Спр. 91. Арк. 9).

Поступово кіностудія художніх фільмів поповнювалася професійними кадрами, а штат збільшувався. Так, у 1944 р. кількість працівників кіностудії становила 287 осіб, а станом на 1 січня 1945 р. – 485 осіб (ЦДАМЛМ України. Ф. 670. Оп. 1. Спр. 104. Арк. 101-101зв.) (Таблиця 3).

У перший рік роботи після повернення з евакуації кіностудія не була повністю укомплектована кадрами. Штатний розпис промислово-виробничого персоналу 1944 р. мав становити 107 осіб.

Натомість протягом року, в середньому працювало 89 осіб, що становило 82,2 %. На кіностудії було укомплектовано робітників на 73,3 %, інженерно-технічний персонал на 88,1 %, службовців на 91,7 %, молодого обслуговуючого персоналу на 83,3 %, пожежників на 60% (ЦДАМЛМ України. Ф. 1009. Оп. 1. Спр. 7. Арк. 18). Поступово ситуація виправлялася і вже станом на 1 січня 1945 р. персонал студії кінохроніки становив 154 осіб. Згідно з гендерним складом жінки становили 44,2 %, в тому числі і 47,6% серед робітників (ЦДАМЛМ України. Ф. 1009. Оп. 1. Спр. 7. Арк. 18зв.). Тобто набраний штат перевищував встановлену норму, потрібну для діяльності кіностудії.

Уже в квітні 1945 р. в Укркінохроніці планувалося скорочення персоналу. Станом на 1 квітня 1945 р. на студії працювало 155 осіб. Хоча заплановано у другому кварталі 1945 р. скоротити чисельність творчих та технічних працівників до 141 особи, тобто майже на 9 % (ЦДАМЛМ України. Ф. 1009. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 9). Середня кількість працівників кіностудії в 1945 р. становила 161 проти 149 запланованих, план було перевищено на 8,1 %. План набору інженерно-технічного персоналу було перевищено на 11,3 % (Таблиця 4) (ЦДАМЛМ України. Ф. 1009. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 20). Незважаючи на декларування скоротити персонал кіностудії, станом на 1 січня 1946 р. там працювало 183 особи. Тобто на кінець 1945 р. кількість працівників зросла ще на 28 осіб, порівняно з квітнем поточного року. Зі збільшенням персоналу частина жінок у колективі поступово зменшувалася. 1 січня 1945 р. на кіностудії працювало 68 жінок, а наступного року – 73 особи. Незважаючи на суттєве збільшення кадрів на 23 особи, кількість працівників жіночої статі зросла лише на 5 осіб (ЦДАМЛМ України. Ф. 1009. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 20зв.).

Таблиця 3

Звіт про виконання плану по середньосписочній кількості кадрів в Київській кіностудії художніх фільмів в 1944 р.

Категорії працівників	1944	
	план	звіт
Робітники	110	131
Учні	35	25
Інженерно-технічний персонал, в тому числі художньо-виробничий персонал	106/55	119/60
Службовці, в тому числі художньо-виконавчий персонал	70/12	70/17
МОП	19	11
Пожежна охорона	25	31
Всього	365	387

Укладено за: ЦДАМЛМ України. Ф. 670. Оп. 1. Спр. 104. Арк. 101.

На кіностудії «Київтехфільм» протягом 1945 р. відчувалася незначна нестача кадрів, яку вдалося подолати лише в четвертому кварталі поточного року. Персонал було сформовано на 96,9 % в першому кварталі 1945 р., 91,5 % у другому кварталі, 87,2 % у третьому кварталі і 104,7 % у четвертому кварталі (див. Графік) (ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 48. Арк. 124-127). Зменшення персоналу в другому і третьому кварталі пов'язано з відкриттям кримінальних справ проти керівного складу кіностудії. В четвертому кварталі влада занизили план трудових ресурсів, щоб зменшити нестачу.

Працівників кіностудії «Київтехфільм» було звинувачено в розкраданні коштів, призначених для зйомок кінофільмів. У зв'язок з цим від роботи відсторонено директора кіностудії П. Гижко, керівника освітлювального цеху і виконуючого обов'язків головного механіка М. Короля, трьох директорів картин, головного бухгалтера З. Немцова. На той період на студії були відсутні керівник відділу капітального будівництва С. Фріда та

директор картини О. Стремоусов, тому питання про їх відсторонення від роботи вирішувалося пізніше. Тимчасово виконувачем обов'язків директора студії було призначено Г. Смірнова, який протягом трьох днів мав підібрати та представити відділу кадрів Управління в справах кінематографії кандидатури нових директорів картин. Про таке рішення були повідомлені директори інших студій, зокрема, копію документу отримав директор кіностудії художніх фільмів О. Горський. Можливо, таким чином влада намагалася застерегти інших директорів кіностудії. Варто зазначити, що даний наказ було видано через три дні після наказу Наркомату держконтролю УРСР від 25 травня 1945 р. «Про результати перевірки виробничо-фінансової діяльності кіностудії «Київтехфільм» (ЦДАМЛМ України. Ф. 670. Оп. 1. Спр. 112. Арк. 6).

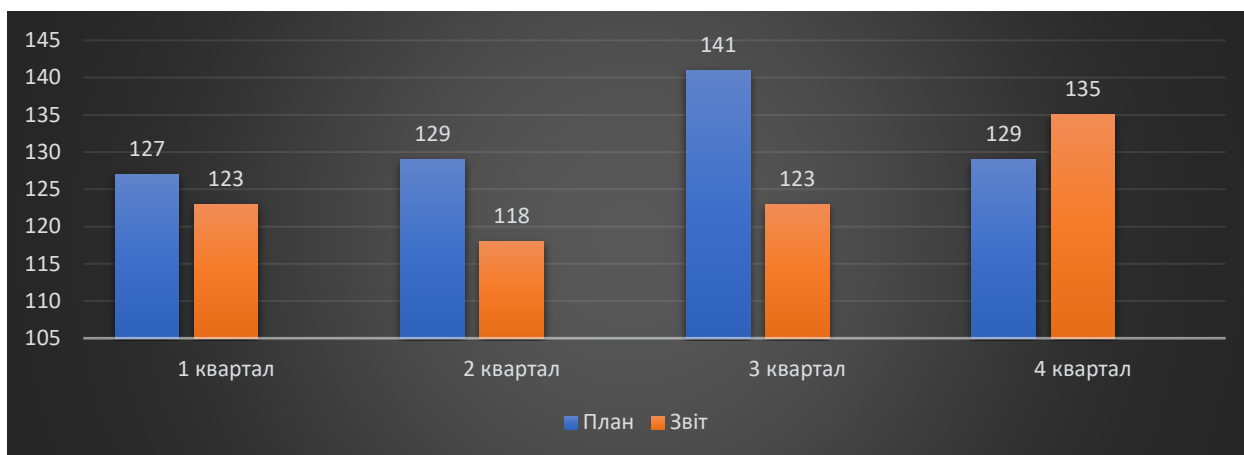
Зі спеціального донесення від 20 липня 1945 р. прокурора Української РСР, державного радника юстиції 2-го класу Р. Руденко голові РНК УРСР М. С. Хрущову стає відомо, що Прокуратурою

Таблиця 4

Звіт про виконання плану по середньосписочній кількості кадрів по Українкінохроніці в 1944-1945 рр.

Категорії працівників	Кількість працівників			
	1944		1945	
Робітники	30	22	43	50
Учні	2	5	4	4
Інженерно-технічний персонал, в тому числі художньо-виробничий персонал	42/30	37/20	62/35	69/40
Службовці, в тому числі художньо-виконавчий персонал	12	11	17	17
МОП	6	5	8	6
Пожежна охорона	15	9	15	15
Всього	107	89	149	161

Укладено за: ЦДАМЛМ України. Ф. 1009. Оп. 1. Спр. 7. Арк. 18; ЦДАМЛМ України. Ф. 1009. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 20.

Графік. Чисельність працівників кіностудії «Київтехфільм» в 1945 р.

УРСР було викрито присвоєння коштів зі кіностудії «Київтехфільм». За словами слідства привласнення державних коштів, які призначалися для виготовлення науково-популярних і навчально-технічних фільмів, відбувалося шляхом укладання фіктивних документів із виробничих витрат по кінозйомках і підвищення вартості виробничих робіт у період кінозйомок. Згідно з даним донесенням складання фіктивних документів здійснювали директори кінокартин, а директор кіностудії І. Гіжко і головний бухгалтер З. Немцов затверджували ці документи (ЦДАВО України. Ф. Р-2. Оп. 12. Спр. 401. Арк. 114). Працівників кіностудії називали «шахраями» ще до рішення суду. Інформація про відкриття кримінальної справи проти керівництва «Київтехфільм» було розміщено в газеті «Київська правда» від 29 грудня 1945 р., де вказувалося, що Верховний Суд СРСР мав слухати справу в середині січня 1946 р. на відкритому засіданні. На лаві підсудних мали бути 16 обвинувачених. Мав головувати в суді заступник Голови Верховного Суду УРСР у кримінальних справах Д. Сусло. На суді мали бути присутні народні засідателі – робітник заводу «Ленінська кузня» і робітниця заводу «Укркабель», які, напевно, нічого не тямали в юриспруденції (Справа колишніх керівників «Київтехфільму», 1945: 2). З 7 по 16 січня 1946 р. тривав суд над працівниками кіностудії. Всього було 15 обвинувачених. Більшість з них були директорами кінокартин. Під час судового засідання директор Київської кіностудії П. Гижко помер від серцевого нападу, тому справу по ньому було закрито. Окремо розглядалася справа щодо директора кінокартин М. Михайлова, тому що підозрюваний потрапив до психіатричної лікарні (ЦДАВО України. Ф. 24. Оп. 20. Спр. 1. Арк. 43-45). Директори кінокартин Я. Ровинський та О. Стремоусов, були засуджені до розстрілу з конфіскацією майна на підставі Закону СРСР від 7 серпня 1932 р. (ЦДАВО України. Ф. 24. Оп. 20. Спр. 1. Арк. 43-45).

З доручення обох осіб, які отримали найвищу міру покарання, були написані клопотання про помилування до Президії Верховної Ради СРСР. Як зазначалося в клопотанні О. Стремоусова, прокурор не зміг назвати точну суму грошей, які було присвоєно засудженим. Натомість директор кінофільмів вказував, що інкримінована сума грошей була витрачена виключно на виробництво оборон-

них кінофільмів. Наприклад, фільм «Перевезення танків» був закінчений з оцінкою «відмінно» в необхідний термін (ЦДАВО України. Ф. 24. Оп. 20. Спр. 1. Арк. 63-63зв.). Клопотання написано і Я. Ровинським. Засуджений стверджував, що інкримінована сума коштів в основному була витрачена на зйомки оборонного фільму «Зв'язок стрілецької дивізії під час наступу», який був прийнятий командуванням Червоної армії з оцінкою «відмінно». У клопотанні зазначалося, що попереднє слідство не врахувало, що більшість закупок здійснювалася на приватному ринкові, це деревина, лак і фарби для маскувння танків. Також не враховувалися транспортні витрати, харчування для 30 осіб протягом двох місяців. 3000 крб. було витрачено на ремонт автомашини. Здійснювалася купівля скла і облаштування двох бліндажів (ЦДАВО України. Ф. 24. Оп. 20. Спр. 1. Арк. 64-65).

Висновки. Проаналізувавши все вищесказане, можна стверджувати, що в галузі кінопрокату і кіновиробництва відчувалася нестача кваліфікованих кадрів. Зокрема, в кінотеатри і кіноустановки не були забезпечені кіномеханіками, що призводило до простоїв кіноапаратури. Тому влада створила чотиримісячні курси підготовки кіномеханіків звукового кіно, але з документів стає очевидно, що плани по підготовці кадрів не завжди вдавалося виконати. В Західній Україні нестача кіномеханіків була настільки критичною, що в регіон направлялися спеціалісти зі Східної України. Також владою було заплановано підготувати в Західній Україні кадри з місцевого населення для роботи кінотеатрів і кіноустановок, але дана підготовка була провалена. Причинами провалу в підготовці кіномеханіків ставали низька стипендія курсантів, незабезпеченість житлом та неорганізованість вступної кампанії та навчального процесу. Занадто низька заробітна плата не заохочувала молодих людей вступати на спеціальності, які були пов'язані з обслуговуванням кінопрокатної галузі. Нестача кваліфікованих кадрів призводила до відміни запланованих кіносеансів, затримки в ремонті кіноапаратури.

Ситуація на кіностудіях була набагато кращою, адже робота була більш перспективною і більш високооплачуваною. В 1945 р. кіностудіям вдалося забезпечити себе кваліфікованими кадрами, які були необхідними для нормального функціонування установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний архів м. Києва (далі – ДАК). ДАК. Ф. Р-149. Оп.1. Спр. 3. 15 арк.
2. ДАК. Ф. Р-149. Оп. 1. Спр. 7. 78 арк.
3. Киевский институт киноинженеров объявляет прием студентов. *Правда Украины*. 1945. №126. С. 4.

4. Оголошення про набір працівників на Київську кіностудію художніх фільмів. *Київська правда*. 1944. № 80. С. 2.
5. Справа колишніх керівників «Київтехфільму». *Київська правда*. 1945. № 258. С. 2.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. Р-2. Оп. 7. Спр. 1001. 160 арк.
7. ЦДАВО України. Ф. Р-2. Оп. 7. Спр. 1497. 83 арк.
8. ЦДАВО України. Ф. Р-2. Оп. 7. Спр. 2755. 201 арк.
9. ЦДАВО України. Ф. Р-2. Оп. 12. Спр. 401. 170 арк.
10. ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 6. 102 арк.
11. ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 7. 34 арк.
12. ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 17. 102 арк.
13. ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 18. 127 арк.
14. ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 19. 75 арк.
15. ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 20. 115 арк.
16. ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 26. 150 арк.
17. ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 33. 220 арк.
18. ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 34. 294 арк.
19. ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 37. 115 арк.
20. ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 38. 147 арк.
21. ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 48. 304 арк.
22. ЦДАВО України. Ф. 4733. Оп. 1. Спр. 54. 88 арк.
23. ЦДАВО України. Ф. 4849. Оп. 1. Спр. 7. 259 арк.
24. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (далі – ЦДАМЛМ України). Ф. 670. Оп. 1. Спр. 104. 207 арк.
25. ЦДАМЛМ України. Ф. 670. Оп. 1. Спр. 112. 34 арк.
26. ЦДАМЛМ України. Ф. 670. Оп. 1. Спр. 91. 24 арк.
27. ЦДАМЛМ України. Ф. 1009. Оп. 1. Спр. 7. 47 арк.
28. ЦДАМЛМ України. Ф. 1009. Оп. 1. Спр. 10. 14 арк.
29. ЦДАМЛМ України. Ф. 1009. Оп. 1. Спр. 17. 47 арк.

REFERENCES

1. Derzhavnyi arkhiv m. Kyieva (dali – DAK) [Kyiv state archive]. DAK. F. R-149. Op.1. Spr. 3. 15 ark.
2. DAK [Kyiv state archive]. F. R-149. Op. 1. Spr. 7. 78 ark.
3. Kievskiy institut kinoinzhenеров ob'yavlyayet priem studentov [Kiev Institute of Film Engineers announces admission of students]. *Pravda Ukrainyi*, 1945, Nr 126, pp. 4 [in Russian].
4. Oholoshennia pro nabir pratsivnykiv na Kyivsku kinostudiiu khudozhnikh filmiv [Announcement of recruitment for the Kyiv Film Studio of Feature Films]. *Kyivska Pravda*, 1944, Nr 80, pp. 2 [in Ukrainian]
5. Sprava kolyshnykh kerivnykiv «Kyivtechfilmu» [The case of former managers of Kyivtechfilm]. *Kyivska pravda*, 1945, Nr 258, pp. 2 [in Ukrainian]
6. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchychk orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (dali – TsDAVO Ukrainy) [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. R-2. Op. 7. Spr. 1001. 160 ark.
7. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. R-2. Op. 7. Spr. 1497. 83 ark.
8. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. R-2. Op. 7. Spr. 2755. 201 ark.
9. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. R-2. Op. 12. Spr. 401. 170 ark.
10. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4733. Op. 1. Spr. 6. 102 ark.
11. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4733. Op. 1. Spr. 7. 34 ark.
12. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4733. Op. 1. Spr. 17. 102 ark.
13. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4733. Op. 1. Spr. 18. 127 ark.
14. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4733. Op. 1. Spr. 19. 75 ark.
15. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4733. Op. 1. Spr. 20. 115 ark.
16. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4733. Op. 1. Spr. 26. 150 ark.
17. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4733. Op. 1. Spr. 33. 220 ark.
18. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4733. Op. 1. Spr. 34. 294 ark.

19. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4733. Op. 1. Spr. 37. 115 ark.
20. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4733. Op. 1. Spr. 38. 147 ark.
21. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4733. Op. 1. Spr. 48. 304 ark.
22. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4733. Op. 1. Spr. 54. 88 ark.
23. TsDAVO Ukrainy [Central state Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. F. 4849. Op. 1. Spr. 7. 259 ark.
24. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy (dali – TsDAMLM Ukrainy) [Central State Archives Museum of Literature and Arts of Ukraine]. F. 670. Op. 1. Spr. 104. 207 ark.
25. TsDAMLM Ukrainy [Central State Archives Museum of Literature and Arts of Ukraine]. F. 670. Op. 1. Spr. 112. 34 ark.
26. TsDAMLM Ukrainy [Central State Archives Museum of Literature and Arts of Ukraine]. F. 670. Op. 1. Spr. 91. 24 ark.
27. TsDAMLM Ukrainy [Central State Archives Museum of Literature and Arts of Ukraine]. F. 1009. Op. 1. Spr. 7. 47 ark.
28. TsDAMLM Ukrainy [Central State Archives Museum of Literature and Arts of Ukraine]. F. 1009. Op. 1. Spr. 10. 14 ark.
29. TsDAMLM Ukrainy [Central State Archives Museum of Literature and Arts of Ukraine]. F. 1009. Op. 1. Spr. 17. 47 ark.